

De maatschappelijke urgentie van ondernemerschap

Verslag van het EIM Beleidscafé gehouden op 8 juni 2005 in café Dudok (Den Haag).

Gespreksleider: Peter van Hoesel, algemeen directeur EIM-RvB Groep

In het EIM Beleidscafé stond dit keer het thema 'de maatschappelijke urgentie van ondernemerschap' centraal. Ondanks de vele beleidsinspanningen zijn de Nederlandse prestaties qua ondernemerschapsdynamiek nog steeds vrij zwak. Wat zijn de 'disincentives', manco's en belemmeringen in ons ondernemersklimaat?

Het thema werd ingeleid door Sander Wennekers, medeauteur van het gelijknamige rapport dat op een gezamenlijk initiatief van de Stichting Maatschappij en Onderneming (SMO) en EIM tot stand is gekomen. De maatschappelijke urgentie van ondernemen blijkt volgens Wennekers uit een aantal maatschappelijke ontwikkelingen die meer ondernemerschap onvermijdelijk maken. Omwille van kostenvermindering richten bedrijven zich meer op het kernproces, waardoor onderdelen uitbesteed worden. De trend van projectmatige organisatie van productie vraagt om goed opgeleide zelfstandig werkende werknemers. Deze ontwikkelingen missen hun uitwerking op de arbeidsmarkt niet. Aan de vraagkant van de arbeidsmarkt worden minder vaste banen geboden en aan de aanbodkant is er een toenemende individualisering en autonomie in loopbaanontwikkeling. Door flexibilisering in zowel de aanbodkant als de vraagkant wordt ondernemerschap op de arbeidsmarkt noodzakelijk én onvermijdelijk. We moeten van de nood een deugd maken want anders is toenemende werkloosheid het vooruitzicht, vreest Wennekers. Gelukkig zien we een diversiteit van ondernemerschap ontstaan. Naast de klassieke vorm van DGA's zijn er zelfstandigen zonder personeel (zzp'er) en deeltijdondernemers (hybride: in loondienst en zelfstandig). De diversiteit naar leeftijd, (culturele) achtergronden en ambities zien we eveneens toenemen. Ondernemerschap heeft de wind mee, er is in de afgelopen 15 jaar veel goeds gebeurd. Echter, Nederland doet het nog niet goed genoeg. In verhouding tot de OESO-landen zijn er in Nederland te weinig beginnende ondernemers, zijn er te weinig spin-offs van universiteiten en hebben we te weinig 'snelle groeiers'. Aan de voorwaarden voor meer ondernemerschap in Nederland moet nog veel gedaan worden: in cultureel en sociaal opzicht, en in regelgeving en beleid. Een 'ondernemende samenleving' vereist diepgaande institutionele verandering, zegt Wennekers. Zo is het onderwijs niet op ondernemerschap ingesteld, zowel in de aangeboden leermiddelen als in de aanpak van docenten. Ons socialezekerheidsstelsel stimuleert ondernemerschap ook niet door vaste zekerheden als ontslagbescherming en pensioenopbouw. Door grote gelddruk van overheden zijn er veel belemmeringen voor het starten (of overnemen) van bedrijven en worden hoge administratieve lasten gecreëerd. Voor meer ondernemerschap in Nederland is intensivering van interdepartementale aanpak nodig en een langtermijnbeleid gedragen door meerdere kabinetten. Tot besluit merkt Wennekers op dat nieuwe ondernemers nog meer zullen moeten netwerken dan zij nu al doen. Niet alleen vanwege de ontwikkelingen in projectgewijze productie en organisatie, maar ook om meer resources (kennis, expertise) en opdrachten te verwerven.

Sander Wennekers besloot zijn inleiding met vijf concluderende stellingen:

- Meer ondernemerschap is onvermijdelijk
- Ondernemerschap wordt veelvormiger
- Nederland doet het niet goed genoeg
- Ondernemende samenleving vereist een institutionele verandering
- Bevorder netwerken

Het EIM Beleidscafé-panel gaf kort zijn reactie op de inleiding. Voor deze gelegenheid zaten in het panel:

Jan ten Hoopen - woordvoerder Economische Zaken van de CDA Tweede-Kamerfractie en voormalig zelfstandig ondernemer

Roel Nieuwenkamp - directeur van Directie Ondernemerschap van het Ministerie van Economische zaken.

Karin Romme - ondernemer en auteur van onder andere 'Calimereomarketing'.

Van links naar rechts: Sander Wennekers, Karen Romme, Jan ten Hoopen, Roel Nieuwenkamp

Jan ten Hoopen beet de spits af.

Ondernemerschap, zegt hij, is een positieve intrinsieke keuze, je moet het écht willen. Je hebt een innerlijke drijfveer nodig en veel doorzettingsvermogen. Het subsidiëren van beginnende ondernemers of het starten van een onderneming vanuit een uitkerings situatie biedt volgens hem dan ook weinig soelaas als de startende ondernemer niet uit het juiste ondernemershout is gesneden. Ten Hoopen haalt een recent verschenen krantenartikel aan waarin gewag werd gemaakt van het feit dat tweederde van de Nederlandse bevolking niet van ondernemerschap droomt maar wél van een vervroegd pensioen. Ondernemerschap leeft niet echt onder de Nederlanders. De kennis van ondernemerschap onder de Nederlanders moet sterk verbeterd worden, maar ook de kwaliteit van ondernemerschap moet opgeschroefd worden. Meer kennis en kwaliteit zullen de houding en waardering ten opzichte van ondernemerschap verbeteren, aldus Ten Hoopen. Ondernemerschap verrijkt en kleurt de samenleving, is zijn stellige overtuiging. Ten Hoopen ziet veel in het opkomende ondernemerschap onder allochtonen dat de sociale cohesie in de samenleving sterk zal verbeteren. De overheid moet meer durf tonen om ondernemerschap te bevorderen. Zo stelt hij dat de verdien capaciteit van het MKB omhoog moet, dat ervoor gewaakt wordt dat de concurrentieverhoudingen zuiver zijn en dat de sociale zekerheid in overeenstemming moet staan met de draagkracht van de ondernemer. Verder moeten ook zij die er niet in geslaagd zijn een onderneming van de grond te tillen in staat gesteld worden tot verder ondernemen. Maar niet alleen de overheid, ook de brancheorganisaties moeten meer durf tonen. Deze organisaties zijn te gesloten. Zij moeten juist in hun structuren meer nieuwe ondernemers opnemen en betrekken in de beleidsvorming. Ondernemerschap staat niet op zich. Ondernemerschap is een belangrijke positieve bindende factor in onze maatschappij, zo besluit Ten Hoopen.

Roel Nieuwenkamp juicht de titel van het rapport 'De maatschappelijke urgentie van ondernemerschap' van harte toe. De urgentie van ondernemerschap wordt volgens Nieuwenkamp door verschillende tendensen aangewakkerd. Door globalisering neemt outsourcing van arbeid en productie naar andere landen toe. Dat hoeft voor Nederland geen probleem te zijn mits er genoeg dynamiek is in onze samenleving. Door de toenemende vergrijzing zullen duurzaam ondernemen en innovatie allengs

belangrijker worden. Met de diversiteit in ondernemerschap zal er een meer ondernemende én 'rijkere' samenleving ontstaan. De enorme 'drive' die Nieuwenkamp bij jonge allochtone ondernemers bemerkt vindt hij dan ook zeer bemoedigend. Het verschil in bedrijfsgrootte zal in de toekomst steeds minder van invloed zijn; netwerkorganisaties van zzp'ers zullen met eenzelfde kracht gaan werken als een grote onderneming. Nederland doet het qua ondernemerschap nog niet goed genoeg omdat er bijvoorbeeld te weinig kwalitatief goede starters zijn. Nederlandse starters zijn te gauw tevreden of houden te snel op. Mede daardoor hebben we volgens Nieuwenkamp tevens te weinig 'snelle groeiers'. Daarnaast zijn de Nederlandse universiteiten niet ondernemend genoeg en leveren zij successievelijk te weinig spin-offs waardoor belangrijke bijdragen in innovatieve ontwikkelingen gemist worden. Het stigmatiseren van 'mislukte ondernemers' vindt hij een typisch Nederlandse eigenschap. Het is een cultuurprobleem dat niet meteen opgelost kan worden. Wel moet de faillissementswet aangepast worden om een doorstart beter te kunnen faciliteren. De ondernemersattitude van het kabinet vindt Nieuwenkamp behoorlijk. Bijvoorbeeld de staatssecretarissen Van Gennip van Economie en Rutte van Onderwijs hebben ondernemerschap hoog op de agenda staan. Gezamenlijk hebben zij veel onderwijsinstellingen bezocht ter promotie van de roadshow 'Ondernemer voor de klas'. Verder heeft het kabinet veel energie gestoken in de aanpak van de vennootschapsbelasting voor een aantrekkelijk fiscaal vestigingsklimaat. Het ministerie van VROM doet veel aan vereenvoudiging van vergunningen en op alle departementen worden aanmerkelijke reducties op de administratieve lasten gehaald. Nieuwenkamp: 'Ik ben dus niet pessimistisch, maar het kan beter'.

Die negatieve houding tegen failliete ondernemers moet zo snel mogelijk verdwijnen, vindt Karen Romme. Ze is zelf het levende bewijs van een ondernemer die na een faillissement met een nieuw bedrijf wel succesvol is. Als voorbeeld herinnert ze zich een vraaggesprek met een journalist die met name doorhamerde op de negatieve implicaties van een faillissement. Bij dit vraaggesprek was ook de oprichter van Randstad aanwezig en nu ook in dit Beleidscafé, de heer Goldsschmeding. Hij benadrukte dat een ondernemer soms pech heeft maar daarom niet per sé een slechte ondernemer hoeft te zijn. (Vanuit de zaal reageert Goldsschmeding dat iedereen ondernemer kan zijn, ook binnen een bedrijf, gezien zijn eigen ervaringen met vestigingsmanagers. Een onderneming moet zijn werknemers daar echter wel de kans voor geven. Met name de meer creatieve geesten binnen een onderneming vallen door hun afwijkende attitude meestal buiten boord. Aan deze mensen wordt door veel bedrijven geen ruimte gegeven om hun talenten te ontplooiën, ze worden eerder de grond ingeboord. Een onderneming doet zichzelf daarmee uiteindelijk tekort.) Volgens Romme biedt het vandaag gepubliceerde rapport over de urgentie van ondernemerschap weinig nieuws. De laatste jaren is de diversiteit in ondernemerschap al flink toegenomen. Steeds meer mensen starten een onderneming vanuit een uitkeringssituatie en ook

oudere starters laten zich niet onbetuigd. Ook het netwerken door ondernemers is volgens Romme flink toegenomen dankzij de enorme ontwikkelingen in ICT. Niet onbelangrijk zijn ook de mogelijkheden van directe communicatie met de klant via internet. Romme is het vervolgens niet eens met de stelling dat Nederland het niet goed doet. Nederland doet het helemaal niet slecht in vergelijking met de andere Noord-Europese landen. Dat neemt niet weg dat er in Nederland wel een aantal belemmeringen bestaan voor meer ondernemerschap. Zo werkt de sociale zekerheid met name in het voordeel van werknemers. Ondernemers zouden meer van het socialezekerheidsstelsel moeten kunnen profiteren. Zij zouden bijvoorbeeld ook een hypotheekgarantie moeten kunnen krijgen en vrouwelijke ondernemers een betaald zwangerschapsverlof. Daarbij komt dat de overheid slecht met de ondernemers communiceert. Wie heeft er ooit van de BBMKB-regeling gehoord, of van de zelfstandigenaftrek, of van de middelingsregeling? Veel kleine en beginnende ondernemers hebben geen idee welke regelingen de overheid biedt. De overheid moet hier meer werk van maken.

Na de reacties van de panelleden kreeg het publiek gelegenheid om zijn mening te geven. Zo werd naar voren gebracht dat starters vanuit een uitkering het niet slechter doen dan andere starters. De keuze tussen een baan en het starten van een onderneming moet een gelijkwaardige keuze zijn. De motivatie voor ondernemen moet echter geen restkeuze zijn. In de praktijk blijkt ook dat de uitkerings situatie vrij snel ophoudt wanneer een bedrijf gestart wordt, dus veel zogenaamde subsidiëring middels een uitkering is er niet. Ten Hoopen reageert hierop dat de kwaliteit van ondernemerschap omhoog moet, we moeten niet te veel van hetzelfde krijgen door na-aapgedrag. Dit betekent dat de overheidsgelden selectief geïnvesteerd moeten worden in kwalitatief goede en kansrijke nieuwe ondernemingen. Uit het publiek wordt opgemerkt dat de discussie zich niet moet verengen tot startende ondernemers. Wat vaak vergeten wordt is dat door de vergrijzing veel ondernemingen te koop staan omdat er geen opvolging is geregeld. We dreigen goed lopende bedrijven te verliezen. De aandacht voor de 'vliegende start' moet verbreed worden en faciliteiten voor een goede overdracht vereenvoudigd. Een vliegende start blijkt tweemaal zo succesvol te zijn als een gewone start. Verder moet transsectoraal ondernemerschap gestimuleerd worden. In de land- en tuinbouw vallen op dit gebied veel creatieve nieuwe ondernemersvormen te zien. Nieuwenkamp en Ten Hoopen reageren dat financieringsmogelijkheden om een bedrijf over te nemen al verruimd zijn. Duizenden bedrijven worden overgenomen en daarvan gaat 10 % kapot, en dan meestal door psychologische faalfactoren. Het kabinet heeft veel goeds gedaan in de belastingsfeer, zo zijn de successierechten fors naar beneden gegaan. Ook is er een toolkit Bedrijfsoverdracht door de overheid uitgegeven. Karen Romme stelt dat niet iedereen geschikt is om een bedrijf over te nemen. Je bent dan meteen verantwoordelijk voor de salarissen van een aantal werknemers en dat is een behoorlijke verantwoordelijkheid. Dat kan een behoorlijke druk geven op de prestaties van de ondernemer.

Tot slot overhandigde Wim de Ridder van SMO aan Roel Nieuwenkamp het onderzoeksrapport. De Ridder voorziet een nieuwe creatieve klasse waar ondernemers deel van uit zullen maken. Nieuwe ondernemingsstructuren zullen zich ontwikkelen in een netwerkmaatschappij. Het ondernemerschap zelf zal van aard veranderen. Het wordt leuk om te ondernemen. Zal ooit de portefeuille Economie onder het departement Cultuur vallen?

Het Beleidscafé opent driemaal per jaar zijn deuren om actuele thema's, in het kader van het door EIM uitgevoerde onderzoeksprogramma 'MKB en Ondernemerschap', in een ongedwongen setting extra voor het voetlicht te brengen.

Het rapport 'Maatschappelijke urgentie van ondernemerschap' kunt u downloaden van www.ondernemerschap.nl.

Verslag: Hans de Wal, EIM-RvB Groep, Zoetermeer
Foto's: Last Picture Show, Den Haag